

A HÍD ÉS A KÜLFÖLD*

Amikor a Kiadói Tanács, talán most első ízben, egy teljes ülést kívánja szentelni a *Híd*, s ezáltal közvetve irodalmunk problémáinak, irodalompolitikai koncepcióinak és gyakorlatának, előljáróban le kell szögeznünk egy tényt, amely némiképp azt is magyarázza, miért éppen ezt a témát, a Híd tágabb, szűkebb hazánkon és határainkon is túlmutató szerepének, törekvéseinek, akcióinak vizsgálatát választottuk a vita tárgyául. A folyóirat történetének utóbbi tíz éve ugyanis, a szerkesztői helycserék és a szerkesztői koncepciók szükségyszerű módosulásai ellenére, kimutatható következetességgel és folyamatossággal bizonyít egy igényt és tendenciát, amely — nem véletlenül — egybeesik irodalmunk nagykorúsodásának szerintünk döntő stádiumával. Bori Imre pár évvel ezelőtt így fogalmazta meg ezt a jelenséget: „Ezek az évek sajátos pillanatai irodalmunknak; olyan ‚kollektív’ magáraébredés kezdődött, amely némegyszer lejátszódott a múltban is, de most nem meneküléssel kapcsolódik össze. A múltban mind a magyar, mind a szerb író, mikor egyéni fejlődésében eljutott eddig, riadtan menekült e tájról, hogy megvédje művét és művészetét. Ha Európa homlokáig akart elérni, vagy tágabb horizontok csábították, Belgrád és Pest szellemi szintjére volt szüksége, itt csak az maradt, aki az elégedettséggel művészi és emberi ambícióiról is lemondott, akinek nem volt kellő kezdősebessége, hogy elszakadhasson. Most, úgy látszik, ennek az ellenkezőjéről van szó: tudunk-e itt Európa nyelvén szólni, tudunk-e ‚európai utasok’ lenni saját hazánkban?” Körülbelül ugyanabban az időben az akkor még gyér külföldi reagálások is felfigyeltek erre a változásra. Süikösd Mihály pl. így írt a pécsi *Jelenkorban*: „A jugoszláviai magyar nyelvű irodalom — az ún. vajdasági irodalom — háza táján a provincializmus nem először kísért. Jó néhány éve, ha olvasói emlékezetünk nem csal, a *Híd* írásos gyakorlatában is jócskán megvalósult. A provincializmus akkor a hagyományos fogalmat jelentette, az irodalom egy földrajzilag-néprajzilag zárt közösség világáról és világának szólt. Hangját, műfaját is megtalálta a tárca-novella, az életkép, a tájra-családra-szerelemre-hazára tekintő lírai vers harmonikus alakzatai-

* Ez a beszámoló a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat Kiadói Tanácsának 1968. január 8-ai ülésére készült. A Kiadói Tanács ezen az ülésén részletesen és sokoldalúan megvitatta a jelentésben érintett kérdéseket, és egyhangúan elfogadta a szerkesztőség által beterjesztett indítványokat.

ban. Azóta gyökeres és szerencsés fordulat következett be, ha jól emlékszünk, a szerzői névsor is alaposan kicserélődött: a Híd elmúlt évfolyamain végigtekintve, e fajta provincializmusnak nyomát sem találni. Ellenkezőleg, a folyóirat szépirodalmi anyagának, elméleti írásainak és fordításainak tetemes része a modern világirodalom legújabb, legkiválóbb avantgarde-jának szellemében fogant.”

További bizonyítás helyett, már az eddigiek alapján rámutathatunk e folyamat kettős irányára, belső és külső terjedésére: minél inkább magára talált irodalmunk, minél intenzívebben közelítette meg lényeges mondanivalóit és vált korszerű formáiban is alkalmassá a totális valóság kifejezésére, annál inkább bővült kisugárzási és vonzási köre, annál inkább bizonyította jelenlétét és önállóságát a magyar nyelvterületen művelt irodalmak között. A Híd szerkesztői koncepciói ezt a folyamatot igyekeztek kibontakoztatni, gyorsítani, tudatosítani. A szerkesztőség legfőbb kritériuma: a teljes nyíltság, a szabad, bármilyen kötelmekről, megfontolásokról mentes kitekintés és tájékozódás a világ és a magunk dolgaiban, a korszerűség, európaiság univerzális igénye, s a kutatás, felfedezés, kísérletezés jogának feltétlen biztosítása, még a tévedések, kudarcok vállalása árán is, — egyszóval a jugoszláv szellemi légkört jellemző szabadság, dogmátlanság, modern szenzibilitás érvényesítése folyóiratunkban, érzésünk szerint, a legjobb módja a jugoszláviai magyar irodalom önálló értékei affirmálásának és a legjobb hozzájárulás az egészséges szellemi vérkeringés létrejöttéhez a magyar nyelvterületen.

S hogy előljáróban az igények és koncepciók tíz évre (1957-ig) visszamenő folytonosságát hangsúlyoztuk, tettük ezt azért, mert e koncepciók bizonyos eredményei, tágabb vonatkozásban, csak most, az utóbbi egy-két évben értek be, a Híd és irodalmunk iránt tömegesen nevezhető érdeklődés nyilvánul meg külföldön, a Híd, szerényen szólva, bekerült az irodalmi köztudatba, mint a legszámottevőbb magyar folyóiratok egyike, másrészt pedig e nemzetközi szereplés bizonyos problémái is most váltak annyira felismerhetőkké, hogy kritikai állásfoglalásra késztessenek, viszont semmiképpen sem szeretnénk, ha akár az eredmények, akár a problémák a pillanatnyi konstellációból eredő véletleneknek tűnnének fel.

I.

KÜLFÖLDI ÍRÓK A HÍDBAN

Az alábbi táblázat néhány számadata szemlélteti a külföldi szerzők szereplését a Híd két legutóbbi (1966. és 1967.) évfolyamában. Az adatok kimutatják a szerkesztőség állandó és fokozott érdeklődését a magyarországi és külföldi (világirodalmi) művek közzélése iránt, ami a fentebb elmodottak alapján egészen természetes. Megfigyelhetjük a magyarországi és külföldi szerzők csaknem arányos képviseltségét a folyóirat szépirodalmi rovataiban, a tanulmányok, esszék között pedig a magyarországi szerzők nagyobb arányú szereplését. Ez azzal magyarázható, hogy a tanulmányok, esszék közzélése tekintetében a magyarországi irodalmi (folyóiratbeli) gyakorlat meglehe-

tösen szűk kereteket biztosít, a *Híd* érdeklődésének homlokterében pedig épp az irodalmi tájékozódásnak ez a neme áll. A pusztá számadatok, persze, semmit sem árulnak el, a közlemények tartalmáról, esztétikai beállítottságáról és művészi értékéről. Nagy általánosságban annyit állapíthatunk meg, hogy a közlésnél legelső szempontunk volt a szóban forgó írás beilleszthetősége a *Híd* koncepcióiba, olvasóink tájékoztatása az új és legújabb művészeti törekvésekről, irányokról a magyar nyelvterületen és a nagyvilágban, és a közölt közlemények várható hatása irodalmi köztudatunk alakulására. Megjegyzendő, hogy a fentebb említett nagyfokú külföldi érdeklődés folyóiratunk és irodalmunk iránt a felkínált kéziratok számában is megmutatkozott; az utóbbi időben egyre több, különféle értékű, de jobbára komoly színvonalú kézirat érkezik szerkesztőségünkbe ismert és még ismeretlen íróktól, de a *Híd*, természetesen, nem vállalkozhat mindeznek az írásoknak megjelentetésére, minden érték prezenztálására, — ez elsősorban a magyarországi folyóiratoknak volna feladata. Ezen a téren komoly problémája a folyóiratnak a kellő mérték betartása, a kritikai viszonyulás és legelsősorban a megfelelő tájékozottság hiánya. Itt főleg kritikuskainkra vár nagy feladat; az értékelés, interpretálás, kritikai felmérés feladata. Újabban (lásd a II. táblázatot) ezen a téren is komoly előmenetelt tapasztalhatunk: két év alatt 47 tanulmány, esszé, interjú vagy szemleciikk foglalkozott (hazai kritikuskok tollából) magyarországi alkotókkal, művekkel, irodalmi jelenségekkel.

Feltűnhet esetleg a külföldi (nem magyarországi) magyar szerzők nagyobb arányú szereplése a *Híd*ban. Ez egyrészt arra mutat, hogy a Magyarországon kívüli szerves irodalmi élet (Romániában, Csehszlovákiában) több művelője rokonulást és vonzódást érez a *Híd* törekvéseihez, másrészt pedig a Nyugaton élő magyar írók körében is észrevehető bizonyos integrálódási folyamat, amely a magyarországi és a *Híd*-beli szereplésben is érvényre jut. Ez ugyanakkor bizonyítja az egészségesebb szellemi légkör kialakulását a magyar nyelvterületen, amihez a maga részéről a *Híd* is hozzá kíván járulni. A Nyugaton élő szerzők szolgálatait leginkább a világirodalmi művek fordításánál vettük igénybe (lásd a III. táblázatot), s ezen a téren, tájékozódásban, hitelességben stb. valóban nagy hasznunkra válik segítségük.

I. KÜLFÖLDI SZERZŐK A HÍDBAN, 1966—1967.

	Magyaror- szági	Külföldi magyar	Külföldi	Összesen
Költészet	16	4	14	34
Szépróza, dráma	8	1	4	13
Tanulmány	19	3	6	28
Összesen	43	8	24	75

II. HAZAI SZERZŐK KÜLFÖLDIEKRŐL

	Magyaror- szági	Külföldi magyar	Külföldi	Összesen
Tanulmány	17	2	8	27
Szemle	30	2	14	46
Összesen	47	4	22	73

III. KÜLFÖLDI MŰVEK FORDÍTÓI

Magyarországi	10
Jug. magyar	6
Külföldi magyar	9
Összesen	25

IV. KÜLFÖLDI MŰMELLEKLETEK

Magyar	Külföldi
8	1

II.

A HÍD KÜLFÖLDI KAPCSOLATAI

Szerkesztőségünk az utóbbi időben igen jó kapcsolatokat épített ki a külföldi (magyarországi és Magyarországon kívüli) magyar írókkal, folyóiratokkal, irodalmi közületekkel. Ez a kapcsolat nemcsak kölcsönös látogatásokban, cserepéldányok megküldésében, levelezésben (hozzávetőleg 55 magyarországi és 15 más magyar íróval áll a szerkesztőség levelezésben), személyes érintkezésben merül ki, hanem konkrétabb, közös akciókat is kilátásba helyez. A magyarországi folyóiratok közül a budapesti *Új Írás* és *Valóság*, a pécsi *Jelenkor*, Magyarországon kívül pedig a pozsonyi *Irodalmi Szemle*, a kolozsvári *Korunk*, a párizsi *Magyar Műhely* szerkesztőségével valósítottuk meg az együttműködés különféle formáit. Ezáltal, a cserelátogatásokon kívül, lehetővé válik a jugoszláviai magyar írók budapesti, pécsi, párizsi stb. vendégszereplése a közelebbi vagy távolabbi jövőben, s több értékes kézirat közlését biztosítjuk a Híd számára. Ezen a téren talán csak szűkös anyagi lehetőségeink jelentenek komolyabb akadályt; a *Hídnak* ugyanis évek óta a kért dotáció alig 70%-át sikerül biztosítania, s azonkívül a Forumon belül bizonyos szervezeti nehézségek akadályozzák a szerkesztőség nagyobb mozgásszabadságát.

III.

KÜLFÖLDI VÉLEMÉNYEK A HÍDRÓL

Már említettük, hogy folyóiratunk nyílt és szabad szelleme, világirodalmi tájékozódása, közleményeinek, főleg kritikai hozzáállásának minőségi jegyei mind több elismerést, kedvező reagálást váltanak ki mindenütt, ahol az egyetemes magyar irodalmat vizsgálják, értékelik. Ezek a reagálások nem szórványosak többé, s nem is pusztán udvarias gesztusok csupán, hanem a *Híd* és a jugoszláviai magyar irodalom objektív helyét és szerepét jelzik, s annál nagyobb felelősséget rónak a szerkesztőségre. Ízelítőül csak néhány véleményt idézünk a legfrissebbek közül.

A lengyel Jerzy Robert Nowak *Új irányzatok a magyar irodalomban 1957—1966* c. dolgozatában, melyet a varsói egyetem adott ki, a külföldi magyar irodalomról szólva, megállapítja: „Igen jelentős a jugoszláviai magyar kisebbség irodalmi alkotó tevékenysége. Ott jelenik meg a legfontosabb határon túli magyar folyóirat — a *Híd*. Ez az ambiciózus havi folyóirat rendszeresen foglalkozik a legkontroverzesebb és legfontosabb problémákkal. Jól szerkesztett kritikai rovata jelentős befolyást gyakorol a belföldi magyar kulturális vitákra is.”

Az illinois-i (USA) egyetem kiadásában megjelenő *Tri-Quarterly* legutóbbi számában a kelet-európai irodalmakkal foglalkozik. A *Deprofetizált irodalom* c. bevezető tanulmány (szerzője Gömöri György) egy helyütt így ír: „A mai magyar attitűd a modern tendenciák, pl. az absztrakt festészet vagy a szürrealizmus kérdésében még mindig meglehetősen konzervatív; egyedüli engedmény e tendenciák külföldi megjelenési lehetőségére van, éspedig a Novi Sad-i *Híd* című havi folyóiratban és a párizsi *Magyar Műhelyben*.”

És egy magyarországi méltatás, kapásból, a legújabbak közül: „...A *Híd* jelentőségét nem szépirodalmi anyaga, hanem rendkívül izgalmas problémákat felvető elméleti írásai biztosítják. A folyóirat elsősorban a marxista esztétika bizonyos, gyakran filozófiai igényű problémáit szerethé új megvilágításba helyezni, vagy tisztázni. A *Híd*-ben megjelent elméleti-kritikai tanulmányok világnézetileg sokszor erősen kérdésesek, de rangjukat egy jól felkészült szerzői gárda biztosítja, élükön a síviesen foglalkoztatott Lukács Györggyel és a helyi irodalom — Sinkó Ervin halála óta — talán legjelentősebb egyéniségével, Bori Imrével. A *Híd* szépirodalmi anyagát elsősorban is az jellemzi, hogy költői és prózáirói egyaránt valamiféle, gyakran avantgarde-ízű modern stílus megteremtésére törekszenek. Sok groteszk, vagy nálunk szokatlan megformálású verset és néhány ilyen elbeszélést olvashatunk az igényesen szerkesztett lap hasábjain. Talán itt is a versek művészi súlya jelentősebb, olyan érdekes költőket sorakoztat fel a *Híd* maga mögött, mint Tolnai Ottó, Fehér Ferenc, Papp Tibor, Gál László vagy Gulyás József (aki ezt az igen jellemző vallomást teszi egyik kétsorosában: „Nem hiszek a szavakban, de ma újra megkísérlem.”). De olvashatunk néhány figyelemreméltó elbeszélést (mint Bányai Jánosét — Megállt az óra), regényrészletet (mint Major Nándorét), vagy hangjátékot (mint Kopeczky Lászlóét)

is. Külön ki kell emelni itt is a sok érdekes és rangos fordítást, valamint a lap kitűnő tájékoztató anyagát a mai jugoszláv irodalomról." (Taxner Ernő: Magyar irodalmi folyóiratok a szomszédos országokban. — *Jelenkor*, 1967. 10. szám, Pécs.)

A reagálások, persze, nem egyértelműek. Itt-ott érezhetőbb bizonyos kötöttebb, sőt dogmatikusabb körök ellenállása; nem egy esetben nyílt kirohanást is olvashattunk a Híd irodalompolitikája ellen (E. Fehér Pál az *Élet és Irodalomban*), de szerkesztőségünk az ilyen esetekben is ragaszkodik a felmerülő problémák nyílt és egyenes megvitatásához, mert az a véleménye, hogy csak a nyílt nézetnyilvánítást és vita segítheti elő a kérdések tisztázását, a jobb megértést és az országaink között okkal szorgalmazott kulturális cserét és együttműködést. Ezen a helyen említhetjük meg a *Híd* magyarországi terjesztése előtt álló akadályokat, bár ennek a kérdésnek a rendezése nem lehet kizárólag a szerkesztőség dolga, hanem már az államközi megállapodások doménjébe tartozik és társadalmi szervezetünk akcióját igényli.

Z Á R A D É K

Az elmondottak alapján kérjük a Kiadói Tanács hozzájárulását a következőkhöz:

1) A Kiadói Tanács jóváhagyja és támogatja a *Híd* szerkesztőségének eddigi erőfeszítéseit a jugoszláviai magyar irodalom afirmálása és külföldi kapcsolatainak kiterjesztése irányában.

2) A Kiadói Tanács a maga részéről is elősegíti a folyóirat állandó és folyamatos pénzelésének megoldását, hogy a *Híd* nemzetközi akciói is sikerrel megvalósulhassanak.

3) A Kiadói Tanács fontosnak tartja a *Híd* fokozottabb külföldi megjelenését, és módot keres a rendszeres és egyenjogú külföldi terjesztés biztosítására.